

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента, професора
кафедри історії та теорії олімпійського спорту**

Приймак Марії Михайлівни

**на дисертаційну роботу Костюченка Вадима Костянтиновича
«Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання в системі підготовки
юних футболістів: традиційні та інноваційні підходи», представлену на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань**

01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли спорт, зокрема футбол, набуває глобального значення та впливає на формування особистості не лише фізично, а й морально та інтелектуально, питання інтеграції гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у систему підготовки юних спортсменів є надзвичайно актуальним. Робота Вадима КОСТЮЧЕНКА відповідає цій потребі, обґрунтовуючи ключову роль гуманітарних знань та гуманістичних цінностей у формуванні всебічно розвиненої особистості спортсмена, здатної ефективно діяти як на спортивній арені, так і в суспільстві. Важливість цього підходу підкреслюється також впливом футболу на досягнення Цілей сталого розвитку ООН, що вимагає від спортсменів не лише професійних навичок, а й високої громадянської свідомості та соціальної відповідальності.

Аналіз науково-методичної літератури. Автор провів глибокий аналіз спеціалізованої літератури, що дозволило чітко окреслити концептуальні основи гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у сучасному світі. Водночас, дисертантом було виявлено прогалину в доступній літературі, а саме – брак матеріалів, присвячених питанням інтеграції гуманітарної освіти та гуманістичного виховання безпосередньо у систему підготовки юних футболістів, що додатково підкреслює новизну та своєчасність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.2. «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (№ державної реєстрації 0121U108333, Індекс УДК 796.032:930.1).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження була розробка, обґрунтування та інтеграція структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти і гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні **завдання**:

1. Здійснити аналіз стану обраної проблеми дослідження у вітчизняній і зарубіжній науково-педагогічній літературі та практиці.
2. Охарактеризувати предметну галузь гуманітарної освіти й гуманістичного виховання та показати перспективи їх впровадження для вдосконалення системи підготовки юних футболістів.
3. Вивчити та систематизувати традиційні та інноваційні підходи до гуманітарної освіти й гуманістичного виховання та визначити можливість їх використання у системі підготовки юних футболістів.
4. Розробити структурно-функціональну модель гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів в системі їх спортивної підготовки та визначити її ефективність.
5. Розробити практичні рекомендації, спрямовані на інтеграцію питань гуманітарної освіти та гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів.

Наукова новизна одержаних результатів. Одержані результати мають значну наукову новизну, оскільки вперше:

- Диференційовано предметну галузь гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у системі підготовки юних футболістів.

- Виявлено та ранжовано основні проблеми впровадження гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у процес підготовки юних футболістів, а також визначено ефективні шляхи їх подолання.

- Розроблено та експериментально апробовано структурно-функціональну модель гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів у процесі їхньої спортивної підготовки.

- Сформульовано практичні рекомендації щодо інтеграції гуманітарної освіти та гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів для керівників клубів, тренерів, батьків та самих спортсменів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності. Це досягнуто завдяки використанню комплексного підходу до дослідження, що включає глибокий теоретичний аналіз, результати соціологічного опитування значної кількості респондентів (юних футболістів, їхніх батьків та тренерів), а також експериментальну апробацію розробленої моделі в умовах реального тренувального процесу. Статистична обробка отриманих даних, кількісні показники задоволеності та динаміки розвитку різних якостей юних спортсменів після впровадження моделі, свідчать про надійність отриманих результатів. Новизна положень підтверджується тим, що подібні комплексні дослідження інтеграції гуманітарних аспектів саме у підготовку юних футболістів не зустрічалися у доступній спеціалізованій літературі, а запропонована модель є оригінальним авторським розробленням.

Теоретичне значення. Результати дослідження розширюють та поглиблюють теоретичні уявлення про гуманізацію спортивної підготовки, доповнюючи педагогічні концепції у сфері фізичної культури і спорту. Обґрунтування взаємозв'язку гуманітарної освіти та спорту, виділення ключових цінностей та розробка моделі інтеграції сприяють розвитку теорії фізичного виховання, педагогіки спорту та загальної педагогіки.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність дисертації полягає у можливості безпосереднього використання її результатів у системі підготовки юних футболістів. Розроблені рекомендації та тематичні плани занять є готовими до впровадження інструментами для тренерів, керівників ДЮСШ та футбольних клубів, батьків та, власне, спортсменів. Експериментальна апробація моделі підтвердила її ефективність, що дозволяє рекомендувати її для широкого використання з метою формування гармонійно розвинених особистостей юних спортсменів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація містить результати власних досліджень Вадима КОСТЮЧЕНКА. Здобувачем особисто було проведено аналіз літературних джерел, розроблено програму дослідження, здійснено збір та обробку емпіричних даних, розроблено структурно-функціональну модель, сформульовано висновки та практичні рекомендації.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були апробовані шляхом експериментального впровадження структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у ФК «Вікторія» (м. Обухів) протягом річного періоду, що показало позитивні результати. Результати роботи доповідалися та обговорювалися на XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (НУФВСУ, Київ, 29 червня 2023 р) та Congres științific internațional Sport. Olimpism. Sănătate. (15–17 septembrie 2022, Chișinău. Culegere de articole, Ediția a 7-a, Chișinău : USEFS, Republica Moldova, 2022.) на всеукраїнських заходах: «круглі столи» і конференції кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ (Київ, 2022–2025 pp.).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація викладена на 226 сторінках, складається зі вступу, 5 розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та додатків. Текст дисертації логічно структурований, матеріал викладений послідовно і зрозуміло, що сприяє його легкому сприйняттю.

Зміст дисертації та її основні положення. У Вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі проаналізовано спеціалізовану літературу, що дозволило відзначити ключову роль гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у формуванні особистості. Виявлено, що, попри вплив сучасного спорту на моральне та інтелектуальне становлення, у доступній літературі бракує матеріалів з інтеграції цих підходів у підготовку юних футболістів. Автор також акцентує на педагогічних поглядах П'єра де Кубертена, що підкреслюють гуманітарний підхід у спортивній освіті та розглядають Олімпійські ігри як платформу для гармонійного розвитку.

Другий розділ присвячений аналізу предметної галузі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у контексті підготовки юних футболістів. Обґрунтовано, що ці напрями є фундаментально важливими для формування гармонійно розвиненої особистості спортсмена, забезпечуючи інтелектуальну, духовну основу та здатність до самопізнання, співпереживання. Окремо підкреслено, що футбол є потужним інструментом для досягнення всіх 17 Цілей сталого розвитку суспільства до 2030 року, сприяючи соціальному прогресу, екологічній відповідальності та економічному зростанню.

Третій розділ містить результати емпіричного дослідження. Зокрема, встановлено, що більшість юних футболістів (80%) розглядають футбол як майбутню професію, і значна частина з них (52%) вважає, що якісна освіта повинна включати питання гуманітарного характеру. Переважна більшість тренерів (82%) та батьків (76%) не вважають, що заняття футболом обмежують отримання різнобічної освіти, а також підтримують включення гуманітарного компонента (80% тренерів, 78% батьків) та формування гуманістичних цінностей (95% тренерів та батьків) у процес підготовки. Дослідження також підтвердило високу значущість використання онлайн-платформ, як зручного та ефективного інструменту гуманітарної освіти, відзначивши тривалий та гнучкий доступ до матеріалів, економію часу та розширення світогляду.

У **четвертому розділі** виділено основні питання, які мають розширити змістовне наповнення гуманітарного спрямування в роботі зі спортсменами-футболістами (історія футболу, життєвий шлях футбольних зірок, нагороди FIFA та UEFA, футбол у мистецтві, мультикультуралізм, гендерна рівність, економіка, політика, аматорство та професіоналізм). Виявлено ключові проблеми впровадження гуманітарної освіти та гуманістичного виховання, такі як брак методичної підтримки, обмежені можливості сучасних освітніх технологій та брак кваліфікованих фахівців. Запропоновано ефективні шляхи їх подолання, включаючи розробку спеціалізованих методичних рекомендацій, проведення освітніх заходів для тренерів та використання можливостей цифрових технологій. Також у розділі виділено та розкрито зміст традиційних (класичні навчальні програми, формування цінностей, патріотичне виховання, залучення батьків) та інноваційних (онлайн-платформи, гейміфікація, ментальний коучинг, мультимедійні технології, міжнародний обмін, мультикультурна інтеграція) підходів, що можуть бути використані у процесі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання.

П'ятий розділ присвячений розробці та експериментальному впровадженню структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів. Запропонована модель включає соціальне замовлення, місце та роль гуманітарної освіти, ролі учасників, цілі та завдання, методи, принципи та підходи, а також рівні впливу, спрямовані на формування фізично, психічно та соціально здорової особистості. Експериментальне впровадження моделі у ФК «Вікторія» продемонструвало позитивні результати, особливо щодо задоволеності тренувальним процесом, комунікативних навичок та здатності до самонавчання. Водночас, визначено аспекти, що потребують подальшого вдосконалення, зокрема формування спортивної етики, толерантності та саморефлексії.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження та сформульовано практичні рекомендації для керівників клубів, тренерів, батьків та юних футболістів, спрямовані на створення єдиного виховного простору.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертації повністю викладені в 5 наукових публікаціях автора згідно з встановленими вимогами.

Дискусійні питання та зауваження. Дисертаційна робота є цілісним та завершеним дослідженням, яке заслуговує на високу оцінку. Як дискусійні питання та напрямки для подальшого вдосконалення, можна відзначити:

1. В тексті роботи мають місце умовні скорочення, у зв'язку з цим доцільним є представлення переліку умовних скорочень та їх розшифровки на початку роботи.

2. Розділ 2 представляє цінні емпіричні дані. Однак, для посилення їхньої достовірності, варто було б надати більш детальний опис методології опитування: чи були вибірки репрезентативними за віком/рівнем підготовки футболістів, географією, кількістю респондентів у кожній групі, що дозволило б оцінити узагальнювальну здатність результатів.

3. У процесі подальших досліджень та впровадження моделі варто зосередити додаткові зусилля на методичному забезпеченні формування спортивної етики, толерантності та навичок саморефлексії у юних спортсменів, оскільки експеримент показав, що ці показники потребують подальшого розвитку.

4. З огляду на виявлену проблему "низької мотивації тренерів до проведення гуманітарної освіти", варто було б детальніше розкрити механізми стимулювання та мотивації тренерського складу до впровадження гуманітарної складової.

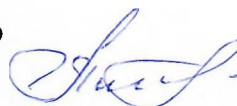
5. Перелік рекомендованих тем для гуманітарної освіти у розділі 3 є дуже змістовним і цікавим. Однак, для підвищення практичної цінності розділу, було б доцільно запропонувати можливу послідовність або диференціацію цих тем залежно від віку юних футболістів або етапу їхньої спортивної підготовки.

Вказані зауваження мають дискусійний характер і не зменшують наукової та практичної цінності дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим чинним вимогам. Дисертаційна робота Вадима Костюченка на тему «Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання в системі підготовки юних футболістів: традиційні та інноваційні підходи» має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759 та вимогам Порядку присудження ступеня філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат наук з фізичного виховання
і спорту, доцент, професор кафедри історії
та теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного
Виховання і спорту України

 Марія ПРИЙМАК

Підпис Марії Приймак засвідчую:

Проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету
фізичного виховання і спорту України,
доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор

 Ольга БОРИСОВА